

GEZ

KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO

3. Miejscowość

DZIAŁDOWO

1. Nazwa

cmentarz żydowski

2. Czas powstania

II poł. XIX w.

8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

4. Adres

ul. Sienkiewicza
13-200 Działdowo

5. Przynależność administracyjna

województwo:
warmińsko-mazurskie

powiat: działdowski

gmina: Działdowo

obręb: 0001 Działdowo
działka nr: 2276, 2277

6. Formy ochrony

**Ustawa z d. 23.07.2003 o
ochronie zabytków i opiece
nad zabytkami (art. 7)**

.....
**Ustalenia ochrony w MPZP
Miasta Działdowo - Uchwała nr
XXXVI/445/02 Rady Miejskiej w
Działdowie z 24.05.2002r. wraz
z późniejszymi zmianami**

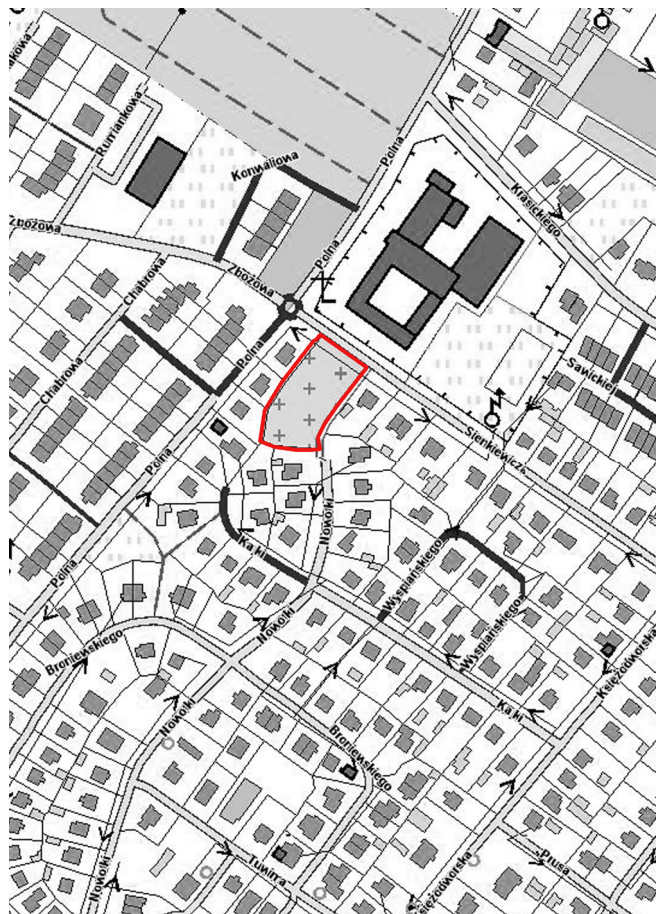
**Ustawa z d. 07.07.1994 Prawo
budowlane (art. 39. ust. 3)**
- Gminna Ewidencja Zabytków

7. Opracowanie karty adresowej

autor: Anna Majewska

data: grudzień 2013r.

Anna Ulejńska

9. Fotografia dodatkowa

10. Opis architektoniczny

Cmentarz został założony najprawdopodobniej w II połowie XIX w. (być może po 1864 r.) na południe od miasta, przy ówczesnej Polnej Drodze (Feldweg, dzisiaj ul. Polna). Nie widnieje jeszcze na planie miasta z 1864r., chociaż droga polna, będąca dzisiejszą ul. Polną już jest. Większego znaczenia nadano mu zapewne na przełomie XIX i XX wieku, kiedy to żydowscy obywatele miasta znacznie się wzbogacili. Cmentarz zlokalizowano na prostokątnej działce o powierzchni 0,4 ha. z aleją na osi. W 1911r. na obrzeżu nekropolii (od strony dzisiejszej ul. Sienkiewicza) wzniesiono dom przedpogrzebowy o wymiarach 7,2 m x 6,4 m, według projektu działdowskich architektów Wiesnera i Josepha. Plan budowy pochodzi z 14.09.1911r. Został on zniszczony najprawdopodobniej w czasie II Wojny Światowej. Ostatni znany pochówek odbył się w 1941r. - grzebano tutaj zmarłych i zamordowanych w obozie w Działdowie. W 1947r. dokonano ekshumacji ofiar II Wojny Światowej pogrzebanych na terenie kirkutu. Nekropolia została zdewastowana w czasach II Wojny Światowej a następnie w czasach powojennych ulegał dalszej dewastacji. Do dziś zachowały się jedynie nieliczne, porozbijane płyty nagrobne, z których najstarszy pochodzi z 1868r. Z założenia zachowany częściowy drzewostan oraz aleja (głównie lipy i klony).

11. Stan zachowania

Obiekt całkowicie zdewastowany. Układ słabo czytelny.

12. Historia miejscowości lub obiektu

Działdowo lokowane na prawie chełmińskim 14.VIII.1344r.; dogodne położenie implikowało dobre kontakty handlowe. 11.03.1812r. wydano edykt, zezwalający Żydom na stałe osadnictwo w Prusach oraz zrównywał ich w prawach z innymi obywatelami. W 1816r. osiedlił się tu Szymon Mejer z Dąbrówna. W ślad za nim do miasta napłynęli inni Żydzi, pochodzący między innymi z poznańskiego. W 1847r. powstała gmina wyznaniowa, w 1874r. wzniesiono synagogę. Żydzi odgrywali istotną rolę w miejscowej gospodarce, należeli do najbogatszych mieszkańców miasta, niektórzy jak Samuel i Isidor Buetow zasiadali w radzie miejskiej.

13. Uwagi

Cmentarz wymaga uporządkowania i uczynienia. Ze względu na wartości historyczno-kulturowe obiekt należy objąć opieką jako miejsce pamięci.